

Правове регулювання державної аграрної політики в Україні

Ніязбердієва Г.

*студентка кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: gulshatn17@gmail.com*

На сучасному етапі розвитку аграрного сектору України важливим завданням залишається дослідження основних складових державної аграрної політики та осмислення основ формування та розвитку аграрної політики в Україні. Економіка України органічно та нерозривно пов'язана із сільським господарством опинилася в умовах термінової необхідності, перегляду, переоцінки системи державної підтримки сільського господарства, глибокого аналізу правових основ її надання, встановлення шляхів удосконалення та подальшого розвитку аграрного законодавства в цій сфері. Потреба в регулюванні відносин сільського господарства з'явилася тоді, коли сільське господарство почало функціонувати на підприємницьких засадах в умовах ринкової економіки, але при цьому потребувало особливих цілеспрямованих дій держави для свого стабільного розвитку. Фактично, поява правового регулювання державної підтримки сільського господарства завдячує зміні економічного устрою в країні. Однак, законодавче забезпечення державної підтримки аграрного сектору містить і недоліки, які не дозволяють досягти сприятливих умов ведення сільськогосподарської діяльності та гарантування охорони прав та інтересів національних сільськогосподарських товаровиробників. Вищевказані передумови зумовлюють потребу у проведенні глибокого та всебічного дослідження правового регулювання державної аграрної політики в Україні.

Проблеми питання правового регулювання державної аграрної політики в тій чи іншій формі були предметом дослідження низки вітчизняних та зарубіжних вчених, юристів та громадських діячів, серед яких, зокрема, Н. К. Васильєва, Х. А. Григор'єва, Н. В. Ільків та інші. Метою даної роботи є аналіз проблематики правового регулювання державної аграрної політики в Україні та її розвитку та формування висновків щодо подальших перспектив державної підтримки аграрного сектору в Україні.

Забезпечення злагодженої та ефективної роботи всіх елементів агропромислового комплексу-це стратегічно необхідний процес, тому аграрна політика сьогодні повинна спрямовуватися на створення дієвої та стійкої системи, здатної забезпечити споживачів продуктами харчування, а заводи-сировиною. З огляду на специфіку аграрного сектору, необхідною умовою забезпечення конкурентного статусу галузі є формування і реалізація ефективної аграрної політики, що безпосередньо впливає і на розвиток економіки загалом. Шляхом подолання проблем може стати реальна інтеграція на новій основі балансу інтересів його учасників [12].

Державне регулювання сільського господарства-це вид державної діяльності, яка здійснюється уповноваженими на це державними органами. Державні органи, які здійснюють державне регулювання, визначаються в кожному конкретному випадку особливостями об'єкта державного регулювання [8].

Державно-правовому регулюванню сільського господарства як одному з особливих видів соціального регулювання притаманні певні юридичні ознаки й особливості, аналіз яких має важливе значення для його поглибленого розуміння. Дослідження спеціальної

літератури та чинного законодавства дозволяє виокремити такі ознаки й особливості державного регулювання сільського господарства:

- закріплення на конституційному рівні основних засад державного регулювання сільського господарства та зобов'язань держави у цій сфері;
- державне регулювання сільського господарства здійснюється в умовах аграрної та земельної реформи;
- зміст державного регулювання сільського господарства визначається аграрною політикою України та конкретизується в законах України [13].

Х. А. Григор'єва вважає, що що під державною аграрною політикою має розумітися комплекс взаємопов'язаних цілеспрямованих заходів уповноважених органів держави, що має на меті здійснювати стратегічний вплив та формувати певну парадигму розвитку аграрних відносин, відповідно до якої відбувається гарантування продовольчої безпеки, підтримання стабільності доходів товарних виробників сільськогосподарської продукції, охорона навколишнього природного середовища під час здійснення сільськогосподарської діяльності, соціальний розвиток села. Виходячи з цього, основна мета державної аграрної політики-це або підтримання наявної, або запровадження нової парадигми розвитку аграрних відносин у країні [7].

І. Галиця визначає, що державна аграрна політика спрямована на досягнення таких стратегічних цілей:

- гарантування продовольчої безпеки держави;
- перетворення аграрного сектора на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави;
- комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі [5].

У літературі зустрічаються думки щодо можливості регламентувати відносини державної підтримки сільського господарства в рамках господарського права України. Такі погляди ґрунтуються, зокрема, на публічно-правовій природі господарського права, закріпленому принципі захисту національного товаровиробника (ст. 6 ГК України) та загальних засад надання державної підтримки підприємництва (ст. 48 ГК України) [1].

Однак, на думку Х. А. Григор'євої, відносини державної підтримки сільського господарства настільки різноманітні, що теж не «вміщуються» у предмет господарського права. Загальні засади господарського права розповсюджуються здебільшого на ті види державної підтримки, які мають договірну природу. На жаль, потенціал таких заходів підтримки використано недостатньо ефективно. Арсенал державної підтримки сільського господарства має розширюватися в бік створення правових механізмів підтримки на засадах партнерських взаємовигідних відносин, що формує подвійний ефект: забезпечує задоволення інтересів аграріїв та знижує навантаження на бюджетну систему. Усі ці та багато інших правових аспектів мають враховуватися під час формування законодавства про державну підтримку сільського господарства України [6].

Системність та ефективність державної політики залежить, перш за все, від законодавчої основи для її впровадження. На сьогодні в Україні відсутній системоутворюючий нормативно-правовий акт, який би визначав засади та пріоритети розвитку аграрної політики та політики сільського розвитку, адже Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» фактично перестав діяти [2].

Сам факт прийняття такого Закону був позитивно оцінений у науковій літературі, однак до його змісту та ефективності вчені висували низку зауважень. Так, по-перше, в Законі бракувало дефініції базового поняття «державна аграрна політика» [9]. По-друге, висувалися зауваження щодо вузького кола відносин, на які розповсюджується даний Закон. Це штучно обмежувало сферу реалізації державної аграрної політики і тим самим негативно впливало на її ефективність. По-третє, висловлювалися зауваження, зокрема, щодо декларативного характеру норм аналізованого Закону, а також необхідності коригування державної аграрної політики з урахуванням впливу світової фінансово-економічної кризи на функціонування аграрного сектора національної економіки України. Головною проблемою все ж слід визнати той факт, що Закон виявився нежиттєздатним, оскільки державні органи практично повністю його ігнорували [11].

Перші спроби розробити документ, який би мав не строковий, а комплексний характер, були здійснені наприкінці 2015-початку 2016 років. Розширеною колегією Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики) було схвалено Єдину комплексну стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 роки, у якій запропоновано цілі та стратегічні напрямки розвитку агропродовольчого сектора. Разом з тим, зазначений документ не має обов'язкової юридичної сили, має строковий характер та не може виступати законодавчим підґрунтям для формування довгострокової державної аграрної політики та політики сільського розвитку. Він може слугувати лише референтним інструментом для розвитку окремих напрямів державної аграрної політик та подальшої розробки нормативно-правової бази.

Слід зазначити, що у ряді держав Європейського Союзу прийняті рамкові закони, які визначають основні засади розвитку сільського господарства та пріоритети державної політики сільського розвитку. Більш того, Україна взяла на себе зобов'язання щодо приведення національного законодавства до законодавства Європейського Союзу у сфері сільського господарства [4].

Тому у контексті проведеного аналізу законодавчого забезпечення державної аграрної політики важливою подією є реєстрація законопроекту «Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку» № 9162 від 04.10.2018 року [3].

Серед позитивних аспектів представленого законопроекту необхідно відзначити, зокрема, сам факт його розробки та опрацювання законодавцем проблеми законодавчого забезпечення державної аграрної політики. Також, наприклад, Є. П. Суєтнов зазначає, що в цьому законопроекті були продовжені сучасні тенденції розвитку аграрного сектору економіки нашої держави, в основу яких покладено екосистемний підхід, оскільки впровадження екосистемного підходу визнається у проекті одним із пріоритетних напрямів державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку [10].

Державна аграрна політика України є важливою складовою національної економічної політики нашої держави. Вона спрямовується на розвиток і ефективне функціонування такого пріоритетного сектору економіки, як сільське господарство. Пріоритетність розвитку сільського господарства України в національній економіці зумовлюється винятковою значущістю та незамінністю вироблюваної сільськогосподарської продукції в життєдіяльності людини і суспільства.

Основними недоліками цього законопроекту Х.А. Григор'єва визначає:

- високий ступінь декларативності положень, що пропонується винести на рівень

закону;

- формування дивної термінології, а саме: надання визначень понять, які недоречні для такого закону (наприклад, середній виробник сільськогосподарської продукції, агропродовольчі ланцюги створення доданої вартості), а натомість-відсутність необхідних дефініцій.

- не визначена роль та значення державної підтримки сільського господарства в процесі реалізації державної аграрної політики.

- розмежування державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку [6].

Державна аграрна політика повинна здійснюватися на основі рівноправного доступу до інформації, вільного ціноутворення з поєднанням державного регулювання та посилення антимонопольного контролю за цінами на матеріально-технічні ресурси, енергоносії і послуги, що використовуються сільськогосподарськими товаровиробниками. Створення єдиного законодавчо закріпленого підходу до формування та реалізації державної аграрної політики забезпечить створення сприятливих умов для функціонування усіх форм господарювання, що задіяні в агровиробництві та несільськогосподарському підприємстві на селі, стале економічне зростання агропродовольчого сектору.

Список використаних джерел

1. *Господарський кодекс України : від 16.01.2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18–22. Ст. 144.*
2. *Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18.10.2005 р. Відомості Верховної ради України. 2006. № 1. Ст. 17.*
3. *Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку : Проект Закону від 04.10.2018 № 9162. Верховна Рада України : офіційний веб-портал. URL : https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64742 (дата звернення: 01.12.2022).*
4. *Пояснювальна записка до проекту Закону України від 21.03.2018 № 8171. Верховна Рада України : офіційний веб-портал. URL : https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64742 (дата звернення: 01.12.2022).*
5. *Галиця І. Державне регулювання в умовах ринкових відносин. Економіка України. 2022. № 6. С. 52–58.*
6. *Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 596 с.*
7. *Григор'єва Х. А. Співвідношення правових категорій державної підтримки сільського господарства та державної аграрної політики. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 7. С. 64–68.*
8. *Марченко С. І. Поняття державної підтримки суб'єктів аграрного підприємництва. Вісник КНУ. 2002. Вип. 46.*
9. *Скидан О. В. Законодавче забезпечення аграрної політики в Україні: проблемні питання. Право України. 2006. № 4. С. 55.*
10. *Суєтнов Є. П. Впровадження екосистемного підходу як пріоритетний напрям державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку. Актуальні проблеми екологічного, земельного та аграрного законодавства в сучасних умовах: матер. круг. столу, присвяч. 90-річчю В. К. Попова (Харків, 1 бер. 2019). Харків, 2019. С. 185–186.*
11. *Уркевич В. Ю. Правове забезпечення державної аграрної політики. Законодательное обеспечение экономической политики государства и юридическое образование: матер. межд. науч.-практ. конф. (Донецк-Святогорск, 16-17 апр. 2009). Донецк: Юго-Восток, 2009. С. 39.*
12. *Чуб А. Державне регулювання та формування державної аграрної політики в Україні. Проблеми і перспективи управління. 2021. № 4(28). С. 112–120.*
13. *Янчук В. З. Державно-правове регулювання сільського господарства. Аграрне право України. 2000. С. 190–202.*